

Szeme felém csak résre nyitva fordul,
követve röptét a szárnyas vadásznak,
rám nem nevet, rám nem csodálkozik,
biztos nem is sejti: velőmig áthat
csupán az is, ha föltekintő arcát
megláthatom méz hajától övezve.
Szívem zaklatva gyorsul, levegőm elakad,
mintha tekintete engem űzne, követne.
Tekintetének sólyma fölszáll az ablakomra,
bizonytalan vagyok: tudja-e, kit talál
az ablak gyöngyház üvege mögött,
a függöny fehér fodra mögött ki áll?
Kire csap le röptében, szinte véletlenül,
majd gazdájához zsákmánnyal visszatérve
leteszi szívemet szégyenszemre elébe,
tudom, hogy szóbeszédre, tudom, hogy bűnhődésre.
Mióta találkoztunk, egyhangú napjaim
sorát nem töri meg más, csak az a pillanat,
mikor a hetyke solymász küldi madarait
a védtelent elfogni. Védtelen magamat.

Mensáros Zoltán

PIROSKA

Valami a cipőjéhez ért.

Az asszony gépiesen hátrább húzta a lábát, majd – mintegy védekezésül – a másikra helyezte. Csupasz bőre megfeszült a bokája fölött. Ez a törékenyen homorú ív, amely finoman görbült az Achilles-ín felé, valamikor talán kárpótolta a teltebb csípőért, fedtette az idő előtti karikákat a szeme körül, és az erőtlen melleket, melyeket blúzok, selyemredők iparkodtak vonzóvá varázsolni. Aztán a szemüveg. Tízéves kora óta tűri, hogy elcsúfítsa az arcát. De hát mit tegyen?! Nélküle csaknem vak. Még a tárgyak kontúrjait sem ismeri fel. Bizonytalan pára úszik előtte ilyenkor: szédülést keltő ködfátyol. Amikor leparancsolta róla a rendőr, megbillent alatta a padló, és ha nem kapaszkodik meg az elvitelre engedélyezett szék támlájában, előrebukik. A fiatal egyenruhás pedig nevetett: gúnyosan, kárörvendőn, megrészegülve maroknyi hatalmától. Gyűlölködő érzés markolta meg, fojtogató bosszúszomjat élesztett a váratlan emlék, a kiszolgáltatottak ösztönös ríposztja forrongott benne. Néhány másodperc múlva azonban szánakozássá enyhült a fellobbanó harag, egyfajta megértéssé: milyen átokverte terhet cipelhet az ilyen hatalomféltő? Hiszen már egy ártatlan, talán öröklött tekintet is gerjeszthet az erre hajlamos és mesterségesen felkorbácsolt lelkekben elég-

tételt követelő hevületet! – és arra a rágalomra gondolt, amelyet róla terjesztettek abban a bérházban, ahol született, ahol gyermekeket hozott a világra, ahol megözevgyült, és ahonnan – történelmi szükségszerűségből – egyszerűen kiebrudalták.

Valóban gőgös lennék?! – simított végig a homlokán, majd szemüvege alá tapogattott, hogy gyengítse a másoknak olyannyira önteltnek látszó tászkás gyűrődéseket. Miért nem operáltatta meg annak idején? Testvéröccse, Tamás nemcsak jól zongorázott – gyakran játszottak négykezeset egykoron –, de elismert plasztikai sebész volt már a húszas években is. Mégsem szánta rá magát. Irtózott a kórháztól, a kiszolgáltatottságot pedig egyszerűen képtelen lett volna elviselni. Nem tartozott az olyan asszonyok közé, akik örökös panaszáradattal hívják fel magukra a figyelmet, és alig várják, hogy testükön orvosi ujjak tapogassanak, vagy hideg férfifül hallgatódzson a szívük fölött.

Megborzongott.

Hűvös érintés vagy tüzelő bőr?

Ugyan!

Két gyermeket mondhat magáénak. Csak a köldökmély moccnásaira emlékezik igazán; a fogamzás öröme meg a szülési fájdalmakra egyáltalán nem. Mert azok az evickélő kapálódzások a mulandóságot feledtették vele, miközben egész lényét valami áldott remény járta át. De minél beljebb sodródik az időben, annál dermesztőbb lesz benne a vég. Menekül előle. Hiába. Érti, hogy itt toporog már egészen közel. Csupán látszattávolság feszül közöttük. Hová tűnt az a rúgkapáló bizalom?

Kiegyenesedett.

Nem engedheti, hogy érzélgős világfájdalom kerítse hatalmába. Szerette a szikár gondolatokat, egyfajta matematikai bizonyosságot. Egy idő óta a rejtvényekben lelt rá erre. Öregedő agysejtjeit különösen a szavakra-számokra épült feladványok serkentették jótékonyan. Néhány perccel ezelőtt is a megfejtés öröme vidította fel, a FARKASÉ szóból kihámozott É-VAD VÉGÉN, vagyis az ÉVAD VÉGÉN kifejezés. De aztán éppen ettől komorult el. Régvolt emlékek elevenedtek fel benne megint.

FARKAS.

A fölényes rendőri pillantást újra érezte most.

Azon a nehéz hajnalon, a kiürített szobában – lebombázott lakásukból kényszerült ide – csupán egyetlen zsinóron csüngő villanykörte égett a maradék képektől is megfosztott falak között. Néhány szállításra előkészített bútordarab várakozott még, és egy összecukott liegestuhl, alpesi tájak kristálytisztá, félelem nélküli levegőjét őrizve fa végtagjaiban. Idősebbik fia, Ferkó, az ablaknál állt, láthatóan türelmetlenül. És Gábor, a fiatalabb? Ő nem jött el. Hát persze. Amióta vidéken keresi szűkös kenyérét, ritkán találkoznak. Nem kívánhatja tőle, hogy áldozatot hozzon, és kockáztassa mindennapjait. Nem. Ez az erőszakos, megalázó kitelepítés – a deportálás szót riadtan visszanyelte – egyedül őt érinti. És a testvérek? Félnék bizonyára. Pedig Tamás alatta lakik éppen.

– Felteheti! – böffent rá a tányérsapkás, és fontoskodó mozdulattal behajtott a személyazonossági könyvecskét. – Tehát maga özvegy doktor Szunyogh Istvánné – megint az igazolványba lapozott –, született Ve... Veé... Veé... Ve... ér...

– Vér Piroska! – válaszolt az asszony némi megvetéssel, miközben szemüvegét újból az orrára illesztette.

– Na! – bökött az ajtó irányába a rendőr. – Induljon! Aztán semmi nyavalygás! Megértette? Maga meg – fordult a szótlanul várakozó fiatalember felé –, maga meg jól tenné, ha mielőbb eltűnne innen!

Vilma sikeréhez végtére ő is hozzájárult néhány szerény taktussal. Azóta persze már elnehezültek az ujjai, és a merevedő csontoknak nem engedelmeskedne egyetlen bilentyű sem. Édesanyja valamikor mindenáron el akarta vele hitetni, hogy BEGABT. Igen. Németül mondta és sejtelmesen! – és ahogy fölfelé bicegve a kerti szék a lépcsőkhöz verődött, szinte hallotta a tempót diktáló metronóm ütemes kattogását is.

Elfáradt.

Sokkalta jobban, mint bármikor. Egyre megerőltetőbb ez a három emelet. Keresgélennie kell a kulcsot. A zárat szintén. Amikor a szekrénynek akarta támasztani a székét, majdnem keresztülbottolt rajta. A bot – ez a hűséges társ – mentette meg. Mert még egy combnyaktörést nem élne túl. Ráadásul a szíve tájékán is furcsa nyomást érzett az imént.

Boldogtalan varangy! – korholta magát szóltanul, és a keresésére akart indulni megint. Végül is nem a földszinti rikoztó hang tartotta vissza, hanem a gyengeség. Jóformán belezuhant a karosszékekbe: a fényképes fallal szembe újra. Elhasználódott rugó roppant az ülepe alatt. Hosszú percek után eszmélt csak fel.

Bauer nagyapa!

Igen.

Ó az!

És milyen szigorúan néz le rá. Mintha meg akarná leckéztetni valamiért. Számon kérő a tekintete. Szinte szúr a bozontos szemöldök mélyén.

De hát mit vétettem? – szabadkozott belül, és maradék figyelme a fényképarc erős ívű orrán összpontosult.

Olyan, mint valami sémita kereskedő! – és szája mentén berzenkedő mosoly futott végig.

Orvos volt! – korigálta akaratlanul. – Nem is akárhol. Igen. A főhercegi udvarban. Alcsút és Margitsziget. Nagyon-nagyon régen járt ott, és kislányként is csak látogatóban. Folyosólabirintusokra emlékezik, egy márványburkolatú lépcsőházra. Persze csak halványan. De a fehér utakkal szegélyezett pázsitszőnyegekre annál inkább. Hemperegni rajtuk bizonyára ma sem lehet megvetendő időtöltés. Unokáim mindenesetre boldogok lettek volna. Vagy már talpalatnyi föld sem maradt belőlük? Talán parlagon hagyták réges-rég?

Özvegy Szunyoghné feje előrebillent. Kezét aztán az arcához emelte lassan, és befedte a tenyerével.

Istinek azért tetszettem! – morzsolta magában, akár az esti imát, a megnyugtató gondolatot.

Egy idő után néhány szakadozott szélű okmányt, anyakönyvi kivonatot, keresztlevelet mégis az ölébe fektetett újra. A kacskaringós betűkkel rajzolt családfát pedig kiterítette maga elé. Szemüvege az orrhegyére csúszott.

– Szunyogh Ferenc – betűzte halkan. – Szunyogh Boldizsár... Szunyogh János... Szunyogh Zoltánné Sass Mária... Veér Dániel... Veér Albertina... – lejjebb tapogatott az ujjával – Dobozy Menyhért... Uramovics Sándor... Nagykereki Lászlóné Péchy Jozefa... Magyarai-Kossa Antal... Bauer József... igen... Bauer nagyapa... ő az... és a lánya: Klotild... az édesanyám...

Felpillantott.

Hogy a fényképe miért került a Szunyoghok közé, azt csak Ferkó tudná megmondani! Szép asszony volt. Még azon az elsárgult felvételen is úgy áll esküvői fátyollal az oltár lépcsőjén, akár egy királynő. És milyen görögösen lejt az orra! – sóhajtott fel,

egyfajta lelkipurdalást érzett –, hogy a botjával talán megsebzett békát kiszabadítsa az üregből.

Újra lebotorkált a lépcsőn.

A lyukat azonban megbolygatta valaki. Horpadt közepe tenyérnyi kráterré tágult. Friss földdarabkák heverték szanaszét.

Kiszabadult! – és botjával megkönnyebbülten kotort a mélybe. Előregedett tagjait boldog véráram melegítette át. De mielőtt ennek az oldott borzongásnak valóban örülhetett volna, hátához-tarkójához fülsértő hang csapódott.

– Már nem először figyelmeztettem magát – pattogott a földszinti ablakból a tanárnő –, hogy ne nyúljon a virágokhoz! Különben is, mit rejteget abban a lukban? Nem azért gereblyéztem fel tegnap, hogy ma csak úgy turkálgasson itt!

Özvegy Szunyoghné botot markoló keze fején kidagadtak az erek. Aztán leemelte a sokszoros dioptriát, és csupasz tekintettel hunyorgott az ablak felé. Megint arra a hajnalra emlékezett, amikor a ponyvás teherautóra zsuppolták. Tapogatódzva keresett magának helyet a sötétben. Nyöszörgő gyerekek között húzódott meg, batyuival tovább zsugorítva szűkös mozgásterét. A vasúti kocsiban is épp hogy leülhetett. A lemeszelt ablakok homályában majd fél napot várakoztak, amíg a bizonytalansággal terhes szerelvény elindult végre. Nem emlékszik már, kik voltak útítársai. Csak megviselt arcok rajzolódtak ki benne, bizakodást erőltető asszonyi tekintetek és néhány türelmetlen gyermekmozdulat. Tikkasztó melegben aszalódtak mind.

– Szibéria! – súgta szomszédjának egy ültében is katonás tartású férfi, és motyójából szivart kotort elő.

Amikor csikorogva-csörömpölve meglódult a vagon, valaki felsóhajtott:

– Isten segítsen bennünket!

Ő csak magában motyoghatott, mert nem volt kihez beszéljen. Egyébként Isti életében sem kívánczolt emberek közé, társaságba pedig még annyira sem. Már az öltözködés fárasztotta. Kedvetlenül ült a tükör elé. Merev hajszájai soha nem engedelmeskedtek a sütővasnak. Ha egy-egy rakoncátlan fürtöt mégis sikerült megrendszabályoznia, azok sem fogadtak szót néhány másodpercnél tovább. A kalapok pedig – jaj, azok az átokverte fejfedők! – különösképp felingerelték. A karimátlant azért nem szerette, mert olyan volt rajta, mint valami fazék. A turbánoktól meg az arca dagadt kerekre. Csak a széles karimájúakkal egyezett ki úgy-ahogy. Szemüvegére kétségkívül árnyékot vetett, sőt talán az orrára is. Persze fátyol nélkül. Mert ha az a bőréhez tapadt, szétlapult alatta az amúgy sem szerény orrhegy.

– Vigye el a székét is! – rezzentette fel gondolataiból özvegy Szunyoghnét. – Azt azért ne várja, hogy én rakosgassak maga után!

A megbízotti tisztségtől megszédült tanárnő szikrázó szemmel nézett az idős aszszonyra.

Vajon honnan ez a vissza-visszatérő indulat?

Az özvegy – ügyetlen próbálkozások után – összecsupkta a kerti székét, majd botjára támaszkodva némi daccal előreszegte a fejét. Néhány másodpercig az úri gögnek minősített tekintet viaskodott benne egyfajta alázatosan engesztelő mosollyal. Szeme azonban megakadt a tanárnő lila csíkos blúzán. Halvány irigység lopakodott a homloka mögé. Neki sohasem állt jól ez a szín. De voltaképp a többi sem. Pedig fiatal korában mindig igyekezett választékosan öltözködni. Amikor Vilmát, a fiatalon elhunyt operaénekesnőt, zongorán kísérhette egyszer, a merészen kivágott ruha éppúgy nem keltett érdeklődést, mint a nyakához simuló aranylánc. Azt sem honorálta senki, hogy

változtat a sorsomon. Hiába. Kivert kutya vagyok. Vagy megváltozik a helyzetem, vagy a bolondokházába kerülök. Sajnos az utóbbira több a valószínűség, mert reményem fogytán. Mikor gyerek voltam, Tamás volt a példaképem, az ideálom, őt szerettem testvéreim között a legjobban. Jóval később Te foglaltad el a helyét. Ez persze nem volt kölcsönös, mert ha életrevalóság szerint értékelsz, nem kívánhatok többet, mint amennyit kaptam. Ha azonban egyéb emberi tulajdonságokat is figyelembe vennél, mint például az önfeláldozást, mások értékeinek elismerését, alázatosságot és azt a népirtó borzalmakért érzett büntudatot – bár egy háztartásban élő aszszony nem sokat tehetett ellene –, melyet saját szenvedéseim érleltek halálomig maradandóvá, akkor, úgy vélem, legalább megérett türelmet érdemelnék. Hidd el, nem kellemes így élni. Nem a titkosrendőrség figyeli a lépteimet, hanem a hivatalos elismerésekben lubickoló család. Talán attól félték, hogy megbolygatom a nyugalmotokat, és egy lakástól-megélhetéstől megfosztott rokon szégyent hozhat talmi dicsőségetekre? Pedig jól emlékezem véleményeitekre 19-ről, háborúról, kommunista méltelyről. És ha oly biztos érzéssel tudtátok kitapintani a jövőt, miért nem gátoltátok meg, hogy Ferkó fiam katonai akadémiára járjon?! Élete végéig nem szabadulhat ennek az általad is támogatott és utólag sajnálatos ballépésnek nevezett családi döntés terhétől. Mondanom sem kell, Ferkó engem vádol mindezért. Megnyugtatlak, tartom a titkot, hogy saját testvéreim unszolására-biztatására határoztunk Istivel így. De hát nekem hozzátartozóim lelkének csupán az alja maradt, a rendreutasítás, a szeretetlenség. Azt tapasztalhattad, hogy kedvességre, jókedvre én is azonnal reagálok, de a távolságot tartó viselkedésed lassan kiölt belőlem minden életkedvet. Beszélgetéseink során kiderült, hogy az élet valamennyi tantárgyából megbuktam. Pedig – tanár úr, kérem – én igazán szorgalmas voltam, mindig tanultam, iparkodtam, és fasiszta sem voltam soha! Elégtelent kaptam nagymamaságból is, úgyhogy most már itt állok jó tulajdonságaimtól megfosztva: pucéran. Ilyen állapotban igazán nem tehetek mást, mint hogy teljesen visszavonulok. Sajnáltnám, ha levelemmel még jobban megharagítottalak, de célom nem ez volt. Az igazságot kerestem csak. Így ülöm meg hetvenötödik születésnapomat egyedül, gratulációkat sem várva. Csókollak: Piri. – Budapest, 1974. december 3.”

Sohasem adtam postára! – és összehajtogatta a papiroost, hogy aztán visszacsúsztassa a többi közé. Fellélegzett, mint mindig, ha kezébe vette ezt a feladásra váró írást. Egy időre ilyenkor lehámlottak róla a fojtogató gondolatok és az a kisebbrendűségi gombóc is, mintha széjjelmállott volna a torkán.

Mickó fényképarcára emelte tekintetét újra. Mosolyog. Igen. Visszamosolyog az üveglap mögül. Miért ne lehetne békesség közöttük, ahogy a misében kérleli a pap? Hiszen az idő múlása megbocsátást érlel mindenképp.

Összerezzen.

És rajtam ki fog megkönyörülni végre!?

Már önmaga számára is elviselhetetlen ez a szüntelen kesergés. Nincs benne eleendő akarat, hogy egyszer s mindenkorra lefejtse magáról. Szorító béklyók fogságában vergődik belül. Lényének ép maradéka is elsatnyul lassan. Magatehetetlen tanúja saját tűnő éveinek.

Gyengeség fogta el megint.

A KERESZTRejtvény jutott eszébe és a varangy. Milyen közömbösen ücsörgött a cipőjén! Bárcsak ő is eltemethetné zsákutcás gondolatait! – és hirtelen a falra kívánckozott a már megboldogultak fényképei közé. Nyomban utána mehetnéke támadt –

szegycsontja alá akarna befészkelődni végleg. Aztán erőt vett magán. Egy köteg irat-félét emelt ki a fiókból. Keresgélni kezdett közöttük. Négyrét hajtott levelek, hivatal-szagú régi folyamodványok, partecédulák, néhány kivágott újságcikk, egy fekete tintával pingált családfa, és végül – külön borítékban – azok a soha le nem tisztázott fogalmazások, melyek olyannyira vonzották most.

Visszacsoszogott a nagyszobába.

A fotelban megkönnyebbülten helyezkedett el ismét. Ölébe rakta a nagyalakú borítékot. A tépett szélek mentén nyomban kicsúszott két-három papiros. Beleolvasott az egyikbe. Aztán sorba vette valamennyit. Végül rálelt a keresett papírlapra.

„Kedves Mickó!” – mormolta a kifakult ceruzabetűket, miközben pillantása önkéntelen a falra tévedt, hogy elhunyt nővérenek fényképét megkeresse ott. Olajosan düledt szemek néztek vissza rá. Erőszakos nő volt. Csak addig volt elviselhető, amíg meg nem özvegyült. Attól fogva aztán könyörtelenül rátelepedett egy-egy kiszemelt rokonra, hogy kéretlen szolgálataival megkeserítse a gyanútlan áldozat hétköznapjait. Az orra azonban... igen... az orra vékony, és arcát kecsesen szeli ketté. Neki sohasem kellett miatta szégyenkeznie.

Özvegy Szunyoghné ujjai között megroppant a papiros.

„Kedves Mickó!” – kezdte újra. – „Megint csak levélírással került sor, mert élőbezzéddel képtelen vagyok kifejezni azt, amit mondani szeretnék. Lehet, hogy így sem fogsz megérteni, de azért megpróbálom. Szűk családomat a háború után annyi baj érte, annyi nyomorúságon ment keresztül, hogy nem csoda, ha érzékenyebb vagyok, mint azok, akik minden különösebb zökkenő nélkül vészelték át ezeket a nehéz éveket. Igen. Érzékenyebb. Kényszerlakóhelyem megaláztatásait még ma sem hevertem ki. Talpra állnom, segítség nélkül, képtelen vagyok. Bár lehet, hogy ebben is én vagyok a hibás. Tudom, hogy milyen tehetetlen, ügyetlen, buta stb. vagyok, a küllemről nem is beszélve. De azért hidd el, nem kellems az, ha az embert erre állandóan figyelmeztetik, odadörgölik az orra alá. Pedig elég hosszú életemben ez mindig így volt. Elismerés semmi, kritika annál több. Ha véletlenül valamiről azt képzeltem, hogy ezt jól csináltam, mindig rádöbentettek arra, hogy tévedtem. Ez persze nem növeli az önbizalmat, sőt amióta amnesztiával hazajöhöttem, a nulla alá csökkent. Külön tragédiám az, hogy egy megfontolt, bölcs családba születtem, ahol már előre mindig mindent tudtak, és szabadkozva nyugtatgatták a történelmi szükségszerűséget belátni nem hajlandó idegrendszeremet. Ne érts félre, ezt nem gúnynak szántam, mert alacsonyrendűségemet ma már tetőtől talpig átérzem. Az utóbbi években több embert megismertem, s láttam, hogy munkájukat talán még annyira sem végzik a maguk körében hibátlanul, mint én, nagyobb összevisszaság van holmijuk között, mint nálam, kevesebb kezűgyességgel rendelkeznek... szóval nem különbek nálamnál. És mégis nyugodtan élnek, senki sem kritizálja őket, azt csinálnak, amit akarnak. Nem kétlem, Neked van a legtökéletesebb háztartásod, van önbizalmad, tudsz koncentrálni. Ez persze nem ok arra, hogy a kevésbé ügyeset lebecsüld. Legföljebb sajnálhatod, hogy az Isten – ha még elfogadod Teremtőnek – lényemet ilyen lehetetlennek formálta. És ezen változtatni már nem lehet. A legtöbb sorstársam élete (akiknek ennyi idő után sem sikerült önálló otthon teremteniök) éppen olyan zilált, mint az enyém. Ha az embernek a holmija cca tizennégyfelé van, akkor nemcsak a dolgai vannak szanaszét, de rendezetlen lelkileg is, nincs kedve semmihez, értelmetlen számára minden. Az ilyen életmód erősebb idegzetű embereket is megvisel, hát még engem. Cél nélkül élek, olyan ruhát viselek, ami még megmaradt, hiszen ez úgysem

hatott, hogy aztán beleharaphasson – könnyekre fakadt mindenki – a kebleket helyettesítő almák egyikébe.

– De Pubi! – szólalt meg ekkor Bella mama. – Megmostad azt a gyümölcsöt?! Járvány van! Fiacskám! Ragály!

Szegény uram! – sóhajtott fel magában özvegy Szunyoghné újra, és arra a koponyadarabkára gondolt, amely egyes-egyedül emlékeztetett a valaha élőre, mert ezen a csontlapon férje őszülő haja, az egyenes választék csodálatos módon épségben maradt. A kényszerű exhumálás után – a sírhelyeket ugyanis kizárólag a hatalmat birtokló mozgalom kiválóságai számára foglalták le – Bella mama mellett nyugszik immár mindörökké. A fényképen kamaszosan mosolyog. Pubis lénye benne rejtőzött holtáig. Még szelűtött ajka körül is – utólag felidézve mindenképpen – mókázásra kész vonások remegtek. Az ügyeletes orvos telefonsürgetésre sem volt hajlandó meglátogatni a szemmel láthatóan súlyos beteget. „Vegyén be fájdalomcsillapítót!” – morogta bosszúsán a kagylóba, és kikérte magának az éjszakai zaklatást. Egy óra múlva aztán – panaszirodai közbelépésre – megjelent mégis. Unott arccal csak ennyit mondott:

– Imádkozzon, asszonyom! – de a borralalót – hippokratészi esküje ellenére – arcándulás nélkül zsebbe csúsztatta azért.

Özvegy Szunyoghné megbocsátón hümmögött valamit. Isti végtére megszabadult a deportálás megaláztatásaitól. Ha nem volt is hős, de büszkén gondolt első világháborús emlékeire, amikor srapnelek ezrei robbantak a levegőben, géppuskák golyópázmái keresztezték egymást, és eszébe sem jutott, hogy – megszegve a királynak tett fogadalmat – megfutamodjon. Őt szolgálni nem áldozat, hanem a hazáért vállalt erkölcsi kötelesség. Ezért heverte ki nehezen azt az inzultust, ami akkor érte, amikor 19-ben – románok fogságából szabadulván – csupán tisztí rangja miatt agyba-főbe verték az utcán holmi új megváltást hirdető bőrkabátos fiúk.

Hát igen.

Persze az ő asszonyi önérzetét is érte bántalom. Nemcsak a közelmúlt terheinek emléke nyomasztja időnként, de idős napjai sem felhőtlenek. Amióta visszaköltözhetett a fővárosba, kegyelemkenyéren tengődik voltaképp. Ferkóék egyre türelmetlenebbek, láthatóan terhes nekik ez a kényszerű együttélés. Gábor fiát pedig csak akkor látja, ha szűkölködik valamiben. Igaz, nehezen jutott lakáshoz. Na jó... jó... Vigye csak el azt a szekretet; minek is tartaná meg. Jóformán semmi sincs már benne. Azt a néhány feljegyzést, levelet, elszámolást átrakosgatja majd. Hiszen a komód fiókjainak egyikében bőven van még hely. Azokat a lottószelvényeket sem őrzi tovább. Bizonyára bolondnak tartják ezért. Mert ha nem ragyogott rájuk a szerencsecsillag, csak porfogó mind. De hát a remény! Az, hogy lakást sorsolhatnak ki, vagy hogy nagyobb pénzösszeggel önállósíthatná magát, az – bármennyire nevetséges –, az ott szunnyad a nyeretlen szelvényekben is. Ha már jó szót, emberi meleget alig kapott az életében, hiányérzetét legalább egy-egy lemondással járó ajándék ellensúlyozza. Ilyenkor névtelen költőnek képzelte magát, aki biztató mosolyra sem lelt még, és aki íróasztala mélyén gyűjtögeti írásait, reményt reményre halmozva, hogy vélt fényességük a fiókok deszkafalain talán áthatol egyszer.

Írás?!

Özvegy Szunyoghné egyszerre korát is meghazudtoló fürgeséggel felállt, és – botjára alig támaszkodva – a szobájába lépkedett. A komód előtt azonban ismét gyengeség fogta el. El-elakadt a lélegzete is. Mintha az az időnként vissza-visszatérő sajtás a

Igen!

Azon kevés leány közé tartozott, aki latint tanult annak idején. Édesapja erőltette ezt a nehéz stúdiumot. Magánórákat kellett vennie egy keménygalléros, cvikkeres, rövidre nyírt hajú fiatalembertől, akit ha meglátott, kevés híján kitört belőle a nevetés.

Hát igen.

Egy pillanatra vállán érezte nyolcvan évének minden nyűgét, súlyát.

Elerőtlenedett.

Meg kellett állnia, de fia dolgozósobájánál így sem bírta tovább. Botja és a karfák segítségével huppant a fotelba. Elhunyt ősök, rokonok fényképei néztek rá a falról.

Mennyi halott! – sóhajtotta nehézkesen, mert szívét néhány hónapja egyre botladozóbb munkára kényszeríti a meredek lépcső. Percek kellene, hogy visszatérjen az eredeti ritmus. Tagjai elernyednek ilyenkor, lényé szétoszlik egyfajta személytelen lebegésben. A rátekintő szemek azonban olyan elevenen pásztázták körül, hogy feleszmélt újra. Szeme először egy bozontos szakállon akadt meg. Veér Dániel? Igen. Ó az! Dániel apó, ahogy Apuska emlegette nagyapját mindig. Egy ükunokának persze már csak mesebeli alak. Nagy kópé volt az öreg. Falta az asszonyokat, elfogyasztva közben három feleséget is. A negyedik miatt pedig – így szólt a családi legenda – elhagyta kálvinista hitét, hogy pápista nővel keljen egybe. A vastag nyakú vármegye azonban nem maradt közömbös. Mivel a házasságot a helybeli törvényszék tilalma ellenére kötötték, a tiszti ügyész perbe fogta őket. A korabeli fogalmazás – hiszen az utóbbi időben oly gyakran forgatja ezeket a régi okmányokat – szinte olvashatóvá lett benne hirtelen: „...perbe fogattak, s fogságra ítéltettek, s ezen büntetést, miután az ítélet a curia által is helybenhagyott, ki is állották.” Az meg dicsőség számba ment, hogy a perlekedés elérte még a reformországgyűlést is 1825-ben, sőt a bonyolult ügyet – az özvegy megmosolyogta a hajdanvolt buzgalmat – a Felsőházhoz terjesztették. Nevetéses? Talán. Mindenesetre jó nézni ezt a szakállas arcot, az öregségében is huncut tekintetet, amely olyan élettelen sugárzik rá, mintha nem egy elsárgult dagerrotipról készült volna nemrég.

Ott a jobb szélén: Bella mama!

Mekkora konty ül a fején! Nyakát ráncokat rejtő fekete pánt övezi. Istinek anyja ő, gyermekei tejszínhabos nagymamája. Uzsonnáit a fehér kalpagú kávé tette emlékezetessé, meg a mazsolás kalács. Habzsolták is jóízűen, és a ráadást sem utasították vissza. A rézüst ugyancsak prédája lehetett nyalakodó mohóságuknak. Bella mama aggodalmaskodó természete azonban gyakran felbosszantotta. Dohogó-kioktató-rendreutasító megjegyzéseit inkább elengedte a füle mellett, semhogy fölösleges vitákba gabalyodjon.

Özvegy Szunyoghné ajkát mosoly lágyította meg hirtelen. Bella mamát egy számára fenntartott, fejtámlás karosszékben látta most viszont. Már a tekintete árulkodott, hogy mókázó fiát még akkor sem nézi-hallgatja szívesen, ha körülötte az óévet búcsúztató társaság fel-felcsuklik a nevetéstől. Különösen akkor komorult el, amikor Pubi – meglett kora ellenére így titulálta Istvánt – földig érő hálóingben jelent meg a vendégek előtt, hogy mint Amelita Galli-Curci néhány áriát énekeljen zongorakísérettel.

Szegény uram – sóhajtott az özvegy. – Nemcsak hallása nem volt, de hangja sem! A tréfa kedvéért mégis örömmel kísérte zongorán. No meg azért is, mert a falsokkal felsebzett koloratúrfutamok után férje – micsoda ötlet! – nyomban a hálóing alá nyúl-

lelapult az évek során. De hát kivel szálljon perbe emiatt? Különben az ő korában mindez már érdektelen. Pedig a háború előtt szinte eszelősen keresett-kutatott családja régi iratai között. Hirtelen most is késztetést érzett, hogy felbaktasson a harmadik emeletre, és a ki tudja mi módon épségben maradt okmányokat, régi irományokat előszedje újra. Megannyi latin fogalmazású keresztlevél, házasságkötési kivonat, cikornyás betűkkel rajzolt pergamenropogású diplomapapír, fekete tintával írt különféle szerződés, pereskedési irat, ügyvédi meghatalmazás, leszármazási táblázat, megsárgult nemesi adománylevél, földadókönyv és halomnyi írás külföldről, frontról, börtönből porosodik egy feneketlen bendőjű fiókban.

Ekkor megint a cipőjéhez ért valami.

Egy béka!

Előrehajolt.

Varangy!

Akár mohával árnyékolt kődarab is lehetne. Láta, ahogy lüktet a duzzadt toka mélyén. Szemölcsös bőre nyálkásan csillog. Mellső lába rüsztyén pihen. Hátsó ujjai legezőszerűen terülnek széjjel. Zöldes combjai meg-megremegtek most. Aztán előrelelendült hirtelen. Ugrását néhány arasszal arrább fejezte be. Ott lihegett az udvar egyetlen virágágyása peremén. Mintha megkönnyebbülten pislogna, hogy partot érhetett ebben a betontengerben. Egyik pillanatról a másikra azonban el is tűnt.

Özvegy Szunyoghné – a közeli üzletekben többnyire csak Mamának szólítják – nehezkesen felemelkedett, a székre helyezte a rejtvényűjságot, majd botjára támaszkodva óvatosan közelebb lopakodott. Miközben előbbre hajolt, szemüvege lejjebb csúszott az orrán. Aztán a virágok közé kotort. Semmi. Újból megpróbálta. De megint semmi. Csak a levelek, fücsomók zörögtek a fonnyadt büdöskék és kókadt dáliák tövéénél. Némi keresgélés után azért egy repedezett szélű lyukra lelt. Botjával bele-leszurkált nyomban. De a béka nem adott magáról életjelt.

Elnyelte volna a föld?! – hökkent meg, és maga sem tudta, miért nyugtalanítja ez a gusztustalan csúszómászó. Ferkó előszeretettel vadászott az ilyen szörnyetegekre. Tízéves sem volt még, de a hátsó kamrapolcon már jó néhány gyík, sikló, levelibéka fulladozott spirituszban. A gombostűre szúrt lepkék pedig üvegfedelű dobozokban tarkállottak. Furcsa szenvedély! Vajon kitől örökölte?

Összerezzen.

Az ismerős hang szinte keresztüldöfte a dobhártyáját.

– Ne nyúljon a virágaimhoz! – hallotta a földszinti ablakból. – Különben sem a magáé ez az udvar. Miért nem ücsörög kint a Majorban? Elég pad van ott, és még cipelen sem kell!

Özvegy Szunyoghné lenyelte a választ. Komótosan összeszedelődködött, és elindult a lépcsők felé. Csak egy megvető pillantással vett elégtételt. Bizonyára ez a borzas hajú asszony is gögösnek tart! – gondolta. – És hogy kérkedik a tanári diplomájával! Emberek lesznek egyáltalán keze alatt a gyerekek? – és mielőtt botjával beljebb tolt volna a csapóajtót, biggyesztett ajakkal ismét végigmérte. Akkor sem méltatta válaszra, amikor az újra és újra felcsattanó szóözön utolérte az emeleten is.

– Reggel a fejemre rázta az abroszt! – visszhangzott letről. – Kötelességem ügyelni a házirendre. Azért választottak bizalminak!

Özvegy Szunyoghné a betűrejtvény FARKAS szavára gondolt, és latin nyelvismertetének halvány maradéka váratlanul értelmes mondattá rendeződött: HOMO HOMINI LUPUS.

Ferkó! – világosan emlékezett. – Igen. Ferkó szemlesütve somfordált ki az ajtón, mint valami idegen, aki egy kellemetlen szituációba csöppent véletlenül.

Ma már nem tesz különbséget a kétféle magatartás között. Fia éppen úgy megalázta, mint az az egyenruhás férfi; és lelke mélyén inkább ezt a bárdolatlan fickót oldozta fel, aki pattogós, durva hangjával csupán szajkózta egy gyűlöletre uszító hatalom úton-útfélen fröcsögtetett ócsárlásait. – Megigazította a szemüvegét, majd újra a kartonlapra csíptetett rejtvényűjság fölé hajolt. Koppant egyet a nyakába akasztott cezuza.

„Vízszintes: 6.”

Hm!

„Ókori fizetési eszköz.”

Hm!

„Függőleges: 3.”

„Bibliai név.”

Megfejtői tépelődése alá ekkor becsúszott maga a KERESZTREJTVÉNY szó, ennek is kivált az előtagja. Egyszerre nehezedett rá ez az önálló értelmet nyert betűsor, és pillanatok alatt összeroppantotta belül. Nem először vergődött így a szó súlya alatt. A láthatatlan teher idegeit egyre gyakrabban teszi próbára. Hovatovább elemészi. Ereje pedig fogytán. Ilyenkor nem melengették fel a megbocsátó gondolatok sem, és annyi év után is lángra lobbant lelkében a gyűlölet. Ez a belső vulkánkitörés azonban nem az emberekre irányult, hanem mindinkább Istenre, gyerekkorának szelíd kísérőjére, aki cserbenhagyta az úton.

Csöd! – ítélkezett magában. Aztán gyorsan helyesbített, és némi büntudattal alávetette magát a nem elhanyagolható tényeknek. Mindenekelőtt annak, hogy egészségben megért nyolcvan esztendő, és hogy idestova harminc éve háborítatlanul élhet egy fővárosi szobában. Igaz: homlokáról senki sem törölte le a deportálás bélyegét, de azért Ferkókkal együtt lakhat mégis. Érezte, nem szeretetből ajánlották fel neki ezt a cselédszobafélét. Nem. Tud olvasni a tekintetükből. Alighanem félnek. Hiszen ki tudja, mikor csap le egy-egy jogtalanak ítélt négyzetméterre ismét a Hivatal. Vagy fia talán a hátára venné legszívesebben, hogy elzarándokoljon vele – mada- rak martalékaul – egy nipponi tájra?

„Vízszintes: 6.” – kapaszkodott a rendet kínáló kérdésszavakba gyorsan. – „Ókori fizetési eszköz.”

Lebiggyesztette az ajkát.

Ezt a szája köré fagyott vonalat néhány régi fénykép meg is örököltette. Megboldogult férje, Isti mindig leste az alkalmat, hogy lencsevégre kapja őt. Persze ő, az áldozat, csak akkor eszmélt fel, amikor kattant a masina. Az előhívott filmet aztán István a többi közé keverte, hogy a nem kívánt meglepetés hatásosabb legyen.

Meglepetés?

Csupán piszkálódni akart. Elvégre tudnia kellett, hogy nem szívesen néz szembe saját arcvonásaival. De bocsánatkérő mosolya – jaj, ezek a férfiak! – könyörületért esengett.

– Karakteres az orrod íve! – mondta bűnbánóan.

Ennek az „ornak” azonban – anélkül, hogy tükröt tartana maga elé – lehangolta már az említése is.

Megérintette.

Aztán ujját végighúzta a csontos nyeregtől egészen a csúcáig. Az orrhegy egészen

de nyomban el is pirult. Szégyenkezett, hogy az ilyen ostobán hiú dolgok ennyire izgatják még.

Vagy fél valamitől?

Ugyan! – és botjára támaszkodva a szobájába csoszogott, meg-megpihenve időnként. A nyitott komódfiókat pedig támoltyogva érte csak el. Nehézkesen helyezte vissza a papírköteget.

Várt.

Aztán keresgélgni kezdett újra. Lassan, töprengve-tépelődve hol az egyik, hol meg a másik paksaméta felé nyúlt. Végül rálelt – vajon ez után kutatott valóban? – egy bőrkötésű albumra. Ujjai – fosszilis nyomokra emlékeztetően – kirajzolódtak a piros borítólapon. Bele-beleforgatott. Hamuszínű felhőfoszlányok pöffentek az ablakon beömlő napfény sugárpengéi közé.

Megtalálta!

A fényképen kerti lugas. Unterach am Attersee? Mariazell? Balaton? Vagy Zebe-gény?

Mіндеgy.

Ketten ülnek a padon. Tamás öccse meg ő. Keresztrejtvény fölő hajolnak. Bigygyesztett ajkával és azzal a hajlott ívű orral olyan rajta, mint egy boszorkány. Legszívesebben eltépte volna. Miért nem tette meg már annak idején?! Egyáltalán azt sem lett volna szabad megengednie, hogy István lefotografálja annyiszor. Aztán mit akart azokkal a keresztlevelekkel, melyekért – fáradságot sem kímélve – régi plébániák hűvös pincéiben kutatgatott még Ausztriában is? Hát nem egyre megy, hogy valakit megkereszteltek-e vagy sem? Akkor is ember az újszülött, ha portugál, angol, francia, magyar, német, zsidó, fekete bőrű, proletár vagy netán már a bölcsőben is osztályidegen! – és reszketeg mozdulatokkal végigtapogatott a szája körül, a szemüvege alatt és az orrán.

Nevetséges! – koppantott a botjával hirtelen, miközben arcán csakugyan leplezetlen gőg feszült-villant most.

Gyorsan kiemelte a fotografiát, öccsét letépte róla, és – mintha bizonytalan szívdobbanásai sürgetnék – megint odabotorkált a fényképes falhoz. Ott egyetlen, nagy pillantással a homloka mögé gyűjtötte halottjainak arcát mind. Aztán – hogy reszket a keze! –, aztán Bauer nagyapa képe fölő akasztotta rejtvényfejtő sajátját is.

Ekkor váratlanul éles fájdalom hasított a szegycsontja mögé. A vér kifutott az arcából.

Maradék erejével a fal felé araszolt, de csak a levegőbe markolt tehetetlenül. A bordái között szagatott nagyon.

Összeesett.

Ne még! – kiáltott benne egy hang némán.

Csak a bot koppant tompán a padlón.

Mintha fentről rámosolyognának valamennyien! Ő is nevet... ő... én is... aztán... aztán – akár egy mesebeli varangyról – levedlett róla keresztjének terhe és minden vélt csúfság.